

Jerzy Grzybowski

"Gienierał-lejtienant Mannergiejm. '...roźdien dla służby carskiej'", Aleksiej Szkwarow, Sankt Petersburg 2011 : [recenzja]

Przegląd Historyczno-Wojskowy 12 (63)/4 (237), 173-174

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Goltzem, w Austrii – Girolamo Lucchesinim i Cesarem, w Wielkiej Brytanii – Jacobim-Kloestem, i Turcji – Friedrichem Knobelsdorffem, a królem pruskim Fryderykiem Wilhelmem II. Autor zamieścił również memoriał Lucchesiniego o początkach powstania kościuszkowskiego, a także dokumenty dotyczące stosunku rządu pruskiego do powstania. Opublikowane przez prof. Kocója w języku francuskim (tj. w języku oryginału) źródła pochodzą z archiwum w Merseburgu (Geheimes Staatsarchiv, w czasach NRD – Deutsches Zentralarchiv), które po zjednoczeniu Niemiec zostało połączone z Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz (GStA PK). Nastąpiło to w latach 1993–1994, gdy powróciły do Berlina dokumenty dotychczas zdeponowane w Merseburgu.

Korespondencja dyplomatyczna tego okresu jest bardzo ważnym źródłem. Spośród dokumentów opublikowanych w omawianym tomie na uwagę historyków wojskowości zasługują przekazy dotyczące redukcji armii polskiej w przededniu insurekcji, marszu Madalińskiego, bitwy warszawskiej z wojskami rosyjskimi 17 i 18 kwietnia, a także dane dotyczące bitwy pod Raclawicami i Szczekocinami, następnie zajęcia przez wojska pruskie Krakowa, udziału Fryderyka Wilhelma II w oblężeniu Warszawy oraz powstania wielkopolskiego. Pokazują one m.in. wielki wysiłek militarny Prus i Rosji w celu stłumienia insurekcji i przygotowania ostatecznego rozbioru Rzeczypospolitej.

Książkę prof. Henryka Kocója zamykają: streszczenia w jęz. francuskim i niemieckim, źródłowe aneksy – facsimile wybranych 8 dokumentów, a przede wszystkim sporządzona i opracowana przez mgr Barbarę Gruszkę bibliografia prac prof. dr. hab. Henryka Kocója za lata 1959–2011 oraz jego dorobek dydaktyczny obejmujący przede wszystkim wykaz prac magisterskich i dysertacji doktorskich, których był promotorem.

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, publikując tę obszerną i cenną książkę (708 stron) na dobrym papierze z czytelną, wyraźną czcionką, nie zadbało, niestety, o umieszczenie w niej indeksów, co w znaczny sposób utrudnia historykowi poruszanie się w zawartości dzieła.

Zbigniew Grabowski

* * *

Aleksiej Szkwarow, *Gienierał-lejtienant Mannergiejm. „... roždien dla służby carskoj”*, Sankt Petersburg 2011.

Na rosyjskim rynku księgarskim pojawiła się nowa monografia, której tytuł wskazuje, że mamy do czynienia z kolejną biografią gen. Carla Gustawa Emila Mannerheima. W rzeczywistości jednak nie do końca jest to jego biografia. Należy podkreślić, że tytuł nieco wprowadza czytelnika w błąd. Wszyscy pragnący poznać biografię Mannerheima z pewnością będą zawiedzeni. We wstępie Autor wyjaśnia, że głównym bohaterem jego książki jest nie sam Mannerheim, lecz armia rosyjska. Szkwarow podjął nieco nietypową

próbę przedstawienia dziejów kawalerii rosyjskiej przez pryzmat sylwetki Mannerheima. Innymi słowy, w pracy została ukazana historia i szlak bojowy tych formacji rosyjskich, w których pełnił służbę Mannerheim. W związku z tym Autor często odstępkuje od opisanego sytuacji związanych z samym Mannerheimem i oddaje się opisowi poszczególnych pułków i dywizji, niekiedy sięgając kilka stuleci wstecz. W tym gąszczu informacji sylwetka Mannerheima po prostu gubi się, przestaje być dostrzegalna i zanika.

Pomijając ten mankament, książka ma charakter popularnonaukowy i dotyczy oręża rosyjskiego, a przede wszystkim kawalerii. Praca liczy ponad 600 stron i składa się z 12 rozdziałów. Każdy z nich poświęcony jest poszczególnym etapom służby Mannerheima. Kolejno zostały ukazane dzieje poszczególnych jednostek kawalerii stacjonujących w różnych zakątkach Cesarstwa Rosyjskiego, służba Mannerheima w wywiadzie wojskowym z powierzoną mu misją na terenie Chin oraz oczywiście udział w wojnie rosyjsko-japońskiej i I wojnie światowej. W ostatnim rozdziale pracy Autor stara się prześledzić losy mannerheimowskich pułków po wybuchu wojny domowej w Rosji, gdy większość z nich została odtworzona jako część armii „białych” Rosjan. Czytelnika polskiego mogą zainteresować polskie wątki biografii Mannerheima. Od 1909 r. gen. Mannerheim znajdował się na terytorium Królestwa Polskiego. Najpierw był dowódcą 13 Włodzimierskiego Pułku Ułanów (Mińsk Mazowiecki), a następnie Lejb-Gwardyjskiego Pułku Ułanów Jego Wysokości (Warszawa) i Samodzielnej Warszawskiej Brygady Kawalerii.

Całość uzupełnia wkładka zdjęciowa i mapy. Ponadto na uwagę zasługuje suplement, który zawiera przebieg służby Mannerheima oraz wykaz dywizji, brygad, pułków, szwadronów i dywizjonów kawalerii rosyjskiej armii cesarskiej, z podaniem ich krótkiej historii i nazwisk dowódców.

Po uważnej lekturze można dostrzec dążenia Autora do przewartościowania oceny Mannerheima we współczesnym rosyjskim piśmiennictwie historycznym. Do tej pory Mannerheim w publikacjach autorów rosyjskich pojawia się w związku z niechlubną dla ZSRS wojną zimową, w kontekście linii Mannerheima i przymierza Finlandii z III Rzeszą. Autor omawianej pracy świadomie odcina się od okresu II wojny światowej i skupia się wyłącznie na wcześniejszym życiorysie Mannerheima, kiedy to właśnie był „w służbie carskiej”. Podkreśla jego wysokie walory oficerskie i bezwzględną wierność przysiędze wojskowej. Odpierając zarzuty kierowane pod adresem Mannerheima przez jego adwersarzy i politycznych oponentów, Autor jednak zaczyna tracić dystans do swojego bohatera. Mannerheim jawi się jako oficer carski i wielki patriota rosyjski, jego zaś walka o niepodległość Finlandii postrzegana jest jako próba ocalenia przed nawałą bolszewicką chociaż cząstki ducha carskiej Rosji w postaci niebolszewickiej niezawisłej Finlandii. Bezstronnością cechują się również inne sądy Autora, np. przy opisywaniu listopadowego i styczniowego powstań niepodległościowych.

Książka jest napisana przystępnym i zrozumiałym językiem. Należy jednak zastrzec, że mimo wykorzystania przez Autora licznych opracowań naukowych, omawianą pozycję należy potraktować jako pracę popularnonaukową, uzupełniającą naszą dotychczasową wiedzę na temat słynnego marszałka Finlandii.

Jerzy Grzybowski